

ՆՈՒԻՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Ջարգացումն Նուիրապետության

զկնի Առաքելոց:

Գ. Բարձրագոյն դասակարգութեան

ստորաբաժանումներն:

Քրիստոնէութիւնն իւր հաստատութեան ժամանակ աշխարհի վերայ երկու իրարմէ տարբեր եւ իրարու հակառակ մտային հոսանքներու համդիպեցաւ, եւ իւրաքանչիւրն ջանաց իւր առանձին յատկանիշը տպաւորել մտքա վերայ. հրէութիւնը կը ներկայացներ Հիմ Կտակարանի մովսիսական օրէնքն եւ այդ օրինաց աւանդական բացատրութիւնն, եւ հեթանոսութիւնը կը մատուցանէր իւր լուսաւորութեան եւ քաղաքակրթութեան արդիւնքն: Քրիստոնէութիւնն իրրեւ տիեզերական կրօն, որ սահմանեալ էր հոգեւոր փրկութիւն եւ երկնից արքայութիւն պարգեւել ամենայն ազգաց որ 'ի ներքոյ երկնից, չէր կարող խոսել եւ բոլորովին ի բաց մերժել ո՛չ մէկը եւ ո՛չ միւսն: Մովսիսական օրէնքն ազնուացնելով եւ կատարելագործելով՝ անոր հիման վերայ կառոյց երկնից Արքայութեան աստուծային շէնքն, եւ հեթանոս քաղաքակրթութեան եւ լուսաւորութեան այն բոլոր տարրերը որ կրնային օգտական ծառայութիւն մատուցանել առանց խղճահարելոյ՝ փոխ առաւ եւ գործ դրաւ Եկեղեցւոյ զարգացման համար: Շմոքիւ Մեծիմ Աղեքսանդրի՝ աշխարհիս այն ժամանակի ծանօթ մասն գրեթէ ամբողջովին 'ի մի ձուլուած էր կառավարութեամբ, եւ քրիստոնէութիւնը որ այդ տիեզերական պետութեան մէջ ծնաւ եւ զարգացաւ՝ չէր կարող որեւէ կերպիւ այդ ահագին ազդեցութենէն զերծ մնալ. մամաւանդ որ հրէութեան միւսն զերծ մնալու շատ հետամուտ ալ չէր, միայն թէ կռապաշտական վնասակար տարրերը մտքա

աստուածային սահմանադրութեանց մէջ մուտ չգտնէին: Ինչպէս մախընթաց յօդուածներէ տեսանք որ քրիստոնէական մուիրապետութեան աստիճանները գլխաւորաբար հրէական կաղապարի վերայ ձուլուեցան՝ այս վերջնոյն վսեմութեան եւ աստուածային հաստատութեան պատճառաւ, մոյնպէս եւս հռոմէական պետութեան քաղաքական կառավարութեան եւ բաժանմանց համեմատ ձեւակերպեց եկեղեցին իւր կառավարութիւնն ու հոգեւոր իշխանաւորութիւնն. այսինքն, մուիրապետութեան բարձրագոյն դասակարգութեան (եպիսկոպոսական աստիճանի) զանազան բաժանումներն, որոց գլխաւորներն բնեւոր կը ձեռնարկեմք ներկայիս:

(Ա) Եպիսկոպոսական աստիճանն 'ի վեր բարձրանալով՝ նախ կը հանդիպինք Մետրապոլտաց: Մետրապոլիս բառն՝ որ յունական է՝ առաջին անգամ 'Նիկիոյ ժողովոյ մէջ կը գտնենք (Կանոն Դ): Մի եւ նոյն նշանակութիւն ունէր մեզ աւելի ընտանի Արք. Եպիսկոպոս բառն որոյ տեղ յառաջ Առաջին կամ գլխաւոր Եպիսկոպոս անուն գործ կ'ածուէր, կամ նաեւ Եպիսկոպոս առաջին աթոռոյ: Մետրապոլտական հաստատութեան վերայ հետեւեալ ծանօթութիւնը գիտութեան արժանի է: Երբ յընթացս ժամանակի եկեղեցին տարածուելով՝ եպիսկոպոսութեան շատեցան եւ եպիսկոպոսական աթոռք ամեն կողմ եւ ամէն երկրաց մէջ բազմացան, պէտք եղաւ Եկեղեցւոյ միութիւնը պահպանելու համար իւրաքանչիւր երկրի

կամ գաւառի եպիսկոպոսները միասին պահել եւ անոնցմէ միոյն՝ գերագոյն իշխանութիւն տալ, որպէս զի եւ մա ժամանակ առ ժամանակ իւր պաշտօնակիցները ժողովելով եւ անոնց հետ խորհրդակցելով՝ Եկեղեցւոյ բարեկարգութեան եւ միութեան համար օգտակար տնօրէնութիւններ ընէ, եւ ըստ օրինակի Առաքելոց, որք Նրուապէտի մէջ Եկեղեցւոյ կառավարութեան կեդրոնական իշխանութիւն հաստատած էին ընդ նախագահութեամբ Ս. Յակովոյայ, այդպիսի որոշումներ հռչակելու հաւատացելոց մէջ եւ անոնց գործադրման վերայ հսկելու իրաւունք եւ իշխանութիւն ունենայ: Հրեշտովմէական պետութեան շախարհագրական քաժամումն ամենէն յարմարն էր այս մասին. իւրաքանչիւր հռովմէական Գաւառ կը լինէր վիճակ կամ սահման արքեպիսկոպոսի, եւ իւրաքանչիւր գաւառի մայրաքաղաք կամ մետրապօլիս կը լինէր աթոռանիստ քաղաք արքեպիսկոպոսի, որ յունարէն կը կոչուէր մետրապօլիտ, որ է աւել «եպիսկոպոս մայրաքաղաքի», որով այն քաղաքի եկեղեցին եւս կը կոչուէր «Մայր եկեղեցի»: Այս կերպով այնպիսի խնդրոց մէջ երբ քաղաքական իշխանութեան միջամտութիւնը պէտք լինէր, արքեպիսկոպոսը կրնար առանց հեռաւոր ճամբորդութեան դժուարութիւններն ստանձնելու կամ թղթակցութեան անբաւական եւ երբեմն վտանգաւոր միջոցին դիմելու. ուղղակի մայրաքաղաքի մէջ գտնուող իշխանի հետ բանակցել եւ անմիջապէս խնդիրը լուծել:

Այս օրէնքի համեմատ ամենէն հռչակաւոր Մայր եկեղեցիք էին. 1. Նրուապէտ, եւ զկնի կործանման մօրին Կեսարիա. 2. Հռովմ. 3. Անտիոք. 4. Աղեքսանդրիա. 5. Եփեսոս. 6. Կարթագինէ: Մետրապօլիտութիւնն ըստ եւրօթեան երկրորդ դարու մէջը կար: Նւսերիոսի պատմութեան մայելով (Դ. 23 Ե. 23: Ե. 23, 24)

Լուգոյումով քաղաքի եպիսկոպոս Ս. Իրենէոս կատարեալ մետրապօլիտական իշխանութիւն գործ կ'ածէ, երբ Գաղղիոյ բոլոր եպիսկոպոսներն Դ ժողով կը գումարէ. մոյնպէս ուրիշ օրինակներ ալ կը գտնեմք վերոյիշեալ պատմութեան մէջ: Մետրապօլիտի իրաւունքն էր 1. նախ, ինչպէս յիշեցինք, գաւառական ժողովներ գումարել առանձին շրջաբերականաւ, 2. եպիսկոպոսներ ձեռնադրել, 3. եկեղեցական խնդրոց մէջ դատաւորութեան պաշտօն վարել, 4. իւր ստորակայ եպիսկոպոսի վնասն ղէմ բողոք ընդունել, 5. եկեղեցական վարդապետութեանց եւ բարեկարգութեանց երկրայելի խնդրոց մէջ վճիռ կամ որոշում տալ, 6. եպիսկոպոսաց իրարու հետ ունեցած վիճարանութեանց եւ անհամաձայնութեանց մասին դատել կամ հաշտեցնել, պատժել կամ արձակել. 7. առանձին եպիսկոպոսումն առանց մետրապօլիտի հրամանի իրենց աթոռէն հեռանալու կամ ճամբորդութիւն ընելու իրաւունքն չ'ունէին, եւ երբ բանաւոր պատճառաւ մը հեռանալու պէտք լինէր, մետրապօլիտի արտօնութեան յատուկ կոնդակ պիտի ունենային ձեռքբերին. 8. իւր վիճակի թափուր մնացած եպիսկոպոսական թեմեր անձամբ կամ փոխանորդով կառավարելու իրաւունք ունէր մինչեւ ցնոր ընտրութիւն եպիսկոպոսի:

Բ) Մետրապօլիտն աւելի քարճր աստիճան անձնաւորութիւն էր Էքզարքն: Կառավարութիւնը դիւրացնելու համար՝ հռովմէական պետութեան մէջ մի քանի գաւառներ կը միացնէին եւ ամբողջն Էքզարքութիւն կը կոչէին, մասնաւոր բաներու մէջ իրենց անկախ գաւառական օրէնքներով կը կառավարուէին, իսկ ընդհանուր պետութեան պատասխանատու կամ վերաբերելի խնդրոց մէջ փոխանակ իւրաքանչիւր գաւառ պետութեան մայրաքաղաքին կամ կայսեր դիմելու, էքզարքութեան կեդրոնական վարչութեան

կը դիմէր, եւ միայն այդ միջոցաւ պետութեան դուռը կը ներկայանար, եւ հետեւաբար աշխարհագրապէս գաւառական մայրաքաղաքէն (Մետրապօլիտէն) անլի բարձր էր աստիճանաւ եւ պատուով՝ էֆգարեան մետրապօլիտն: Քաղաքական այս կացութեան հետեւում էր եկեղեցական էֆգարեան հաստատութիւնն, եւ քանի որ աշխարհական գաւառական էֆգարեան իշխանի տակ էր, քնական էր որ եկեղեցական գաւառի կամ թեմի մետրապօլիտն առանկա կամ նուազ էֆգարեան ստորակայեալ լինէր: Էֆգարեաց գլխաւոր առանկութիւնը քաղաքական էր. իսկ կրօնական իրաց մէջ իրենց ստորակայ մետրապօլիտաց վիճակին շատ միջամտելու իրաւունք չունէին: Այսպիսի էֆգարեանք էին Եփեսոսի, Հերակլեայ եւ Կեսարիոյ հովուապետք:

Գ) Պրիմաս կը կոչուէր յարեւմուտս ամբողջ երկրի կամ ազգի մը ընդհանուր հովուապետն կամ եպիսկոպոսապետն, առանց որ եւ է քաղաքական նկատման կամ աշխարհագրական դրից առանկութեան: Պրիմասն իւր երկրի կամ ազգի մէջ գտնուած բոլոր հոգեւորականաց գլուխն էր, եւ մասնաւորապէս իրենց կը վերաբերէր իշխանութիւնն. - 1. մետրապօլիտներն ձեռնադրել, 2. իւր երկրի մետրապօլիտաց որոշմանց դէմ բողոք ընդունել եւ զանոնք ՚ի պատասխանատուութիւն կոչել, 3. ազգային կրօնական ժողովներ գումարել, 4. իւր երկրի թագաւոր կամ իշխան օծել:

(շարունակելի)

ԹՈՐՈՍ Տ. Ի. ԶՈՒՂԱՅԵՑԻ